

BAGËTI
DHE
BUJQËSIA

NAIM FRASHËRI

NAIM FRASHËRI

BAGËTI DHE BUJQËSIA

(POEMË)

NAIM FRASHËRI
BAGËTI DHE BUJQËSIA
poemë

Kolona: **Letërsia e Rilindjes Kombëtare**
Design & Layout: **ORBIS, Prizren**
Ky libër është i formatit eBook.

Botimet Filozofia Urbane

ISBN: 978-9951-641-03-6
Prishtinë, 2013

www.filozofiaurbane.com

*Në emërit të nderçur' e të dashurë
zotit Anastas Avramidhit
mirëbërësit të kombit e kryes së Shoqërisë
“Dritë” në Bukuresht, që përpiqetë për të
ndrituarë mëmëdhenë tënë me shkronja e me
dituri.*

*Bërësi Naim H. Frashëri,
më 25 të Majit 1886.*

O malet' e Shqipërisë e ju o lisat' e gjatë!
Fushat e gjëra me lule, q'u kam ndër mënt dit' e natë!
Ju bregore bukuroshe e ju lumenjt' e kulluar!
Çuka, kodra, brinja, gërxhe dhe pylle të gjelbëruar!
Do të këndonj bagëtinë që mbani ju e ushqeni,
O vendëthit e bekuar, ju mëndjen ma dëfreni.
Blegërin dy a tri herë edhe ikën e merr dhenë,
Edhe në i prefshin udhën njëzet a tridhjetë vetë,
E ta trëmbin, ay s'kthehet, po shkon në mes si shigjetë,
Ashtu dhe zemëra ime më le këtu tek jam mua,
Vjen me vrap e me dëshirë aty nër viset e tua.
Tek buron ujët e ftohtë edhe fryn veriu në verë,
Tek mbin lulja me gas shumë dhe me bukuri e m'ërë,
Ku i fryn bariu xhurasë, tek kullosin bagëtija,
Ku mërzen cjapi me zile, atje i kam ment e mija.
Atje lint diell' i qeshur edhe hëna e gëzuar,
Fat' i bardh' e mirësija në atë vënt janë mbluar;
Nat'atje'shtë tjetër natë edhe dita tjetër ditë,
Në pyjet' e gjelbëruar, atje rrinë perënditë.
Mendje! merr fushat e malet, jashtë, jashtë nga qyteti,
Nga brengat, nga thashethemet, nga rrëmuja, nga rrëmeti.

Tek këndon thëllëza me gas edhe zogu me dëshirë,
 E qyqja duke qeshur, bilbili me ëmbëlsirë,
 Tek hapetë trëndafili, atje ma ka ënda të jem,
 Bashkë me shpest edhe unë t'ia thërres këngës e t'ia them;
 Të shoh kedhërit' e shqerrat, deshtë, cjeptë, dhëntë, dhitë,
 Qiellin' e sbukuruar, dhenë me lulë me dritë.
 Vashë bukuroshë bariut! që vjen me llërë përveshur,
 Me zemërë të dëfryer e me buzëzë të qeshur,
 Me dy shqerëza ndër duar, të bukura si dhe vetë,
 Në sythit tënt e shoh gazë, që s'e kam gjetur ndë jetë.
 Dashi sysk e me këmborë, që ke manar, po të vjen pas,
 Dhe qeni me bes' i larmë të ndjek me dëshir' e me gas.
 Dashç Perëndinë, pa më thua, a mos na pe bagëtinë?
 Pash' atje pas më të gdhirë,... ja atje përtej tek vinë!
 O! sa bukuri ka tufa!
 Sa gas bije bagëtija!
 Vinë posi mblet' e plotë! I bekoftë Perëndija!
 Njëpër shesh' e nër bregore janë përhapurë shqerrat,
 E kecërit njëpër rripat dhe në gjethet e në ferrat;
 Sa me vrap e me gas bredhin edhe lozin shok me shok,
 Aty përhapenë me nxit aty mblidhenë prapë tok,
 Edhe prapë tufë-tufë përhapenë duke bredhur,
 Duke ikur me vrap shumë, duke lojtur, duke hedhur.
 Nxitojn' e s'lodhenë kurrë edhe, kur i merr uria,
 Secili futet në tufë, suletë ne mëm' e tija,
 Posa gjen mëmën e dashur edhe me vrap i hyn në gji,
 Rri më gjunjë dhe zë sisën e qumështin e ëmbël pi;

Pa e ëma me mall shumë, ndo dhi qoftë a ndo dele,
Bir' e vetëm e merr në gji me gas e me përkëdhele.
Sa të mirazë ke dhënë, Zot i math e i vërtetë!
E ç'nom të bekuar vure për çdo gjë qështë në jetë!
Sa më pëlqen blegërima, zër'i ëmbël' i bagëtisë,
Qëngji edhe kec'i bukur, që rri më gjunj' e pi sisë!
Përhapurë bagëtija nëpër sheshe, nëpër brinja,
Nër lajthi e nëpër dushnja, ndër murriza, në dëllinja;
Bijen zilet' e këmborët e fyelli e xhuraja,
Dheu bleron e gjelbërojnë fusha, male, brigje, maja,
Edhe gjithë gjë e gjallë ndjen në zemër një dëshirë,
Një gas tëmbël' e të shumë, o! sa bukur e sa mirë!
Pelën e ndjek mēz'i bukur, lopës i vete viçi pas,
Dellëndyshja punëtore bën folenë me të math gas,
Ogiçi ikën përpara, i bije tufës në ballë,
Me zemër të çelur shumë vete si trimi me pallë,
Zoqtë zënë këng' e valle dhe po kërcejn' e këndojnë,
E nëpër dega me lule si ëngjëllit fluturojnë,
Larashi ngrihet përpjetë, thua q'i shpie Perëndisë
Një lëvdatë të bekuar për gëzimt të gjithësisë,
Qielli sa është' i kthiellt e sa është sbukuruar!
E dielli sa ndrin bukur mbi lulet të lulëzuar!
Gjithë këto lule ç'janë, që u ngjallë menjëherë?
Ngaha qielli ke xbritur? Ver', o e bukura verë!
Çdo lulezë ka me vehte një emër e një fytyrë,
Një bukuri, një mirësi, një shtat, njëerë e një ngjyrë,
Si dhe çdo dru e çdo pemë, edhe çdo bar e çdo fletë;

Sa është e bukur faq' e dheut! S'të zë syri gjë të metë
 Gjithë kjo bukuri vallë nga dheu të ketë mbleruar,
 A me të matht të ti' Zoti pej parajsë ka dërguar?
 Veç një njeri shoh pa punë dhe të mjer' e të brengosur,
 Të këputur, të mjeruar, të grisur e të rreckosur;
 Lipën i gjori pa shpresë, se atje e pru përtimi,
 S'i ka mbetur gas në zemrë, se s'i la vënt idhërimi.
 Eshtë njeri, si dhe neve, po epini, o të pasur,
 E mos e lini të urët dhe të mjer' e buzëplatur,
 Se përtimn' e zi, që pruri të gjorën më këtë ditë,
 Nuk' e dimë vet' e zgjodhi, apo ia dhanë Perënditë.
 Edhe për një mizë, kur heq, i vjen keq njeriut të mirë,
 Zëmëra s'thuhetë zemrë me mos pasurë mëshirë.
 Ah! edh' atje tej mbi udhë i duket i shkreti varri,
 Rrethuar me lulë me bar, një të gjori udhëtari,
 Që ka vdekur i ri shumë e ka rarë lark shtëpisë,
 Mërguar nga mëm' e motrë dhe pej gjithë njerëzisë
 Një zok i helmuar mi varrt i rri si mëmëzë dhë qan,
 Ndarë nga të gjithë shokët edhe zi për të mjerë mban.
 Tomor! o mal i bekuar, fron i lartë, që rrij Zoti,
 Pas fesë vjetër që kishinë shqipëtarëtë qëmoti,
 Dhe ti Mali-Plak i lartë, që me syt' e tu ke parë
 Luftëra të mëdha shumë e punë që kanë ngjarë.
 O malet' e Shqipërisë, që mbani kryet përpjetë,
 Tëmerr e frikë përhapni, përpini qiejt e retë!
 Të patundurë përjetë jeni, pa, kur oshëtini,
 Udhëtarit në zemër frikë të madhe i vini;

Keni shkëmbënj, gërxhe, lisa, lumënj dhe dëborë ndë gji,
Përsiprë lulez' e gjethe dhe brënda ergjënt e flori,
E ju fusha bukuroshe edhe të majmë pëllore,
Ju sheshet e lulëzuar, ju bregore gjelbërore,
Q'u fali Zoti të mira, u mba me shumë pekule,
U dha bar e gjeth e veri, zoq e flutura e lule,
Zemërn' e varfërë time aty ndër ju e kam mbluar,
Tek buron nga gjithi juaj uj'i ftoht' e i kulluar;
Jam lark jush i dëshëruar edhe s'e duronj dot mallë,
Po s'e di si dua unë do t'u shoh një herë vallë?
Të paskështa vrapn' e veriut, të kisha krahë pëllumbi,
Nxitimn' e lumit me valë, q'ikën me vërtik si plumbi,
E të vija në gjit tuaj, nj' ujë të ftohtë të pinja,
Edhe nëpër ato hije një copë herë të rrinja,
Syt' e ballit t'i xbavitnja, zëmërenë ta dëfrenja,
Gazë, që paçë njëherë, prap' aty ndër ju ta gjenja.
Opopo! Kshu pse më vini përpara syve pa pushim,
O ditët' e djalërisë, o moj kohëz' e të rit tim?
O flutura krahëshkruar, që fluturon nëpër erë,
As merr dhe zëmërenë time me vehteze dhe ma shpjerë
Nër malet të Shqipërisë, tek kullosën bagëtija,
Tek i fryn bariu xhurasë, tek më rrinë mënt' e mija,
Ku shkon me zile të madhe oqiçi përmes lajthisë,
Pa zjen e oshëtin mali ngaha zër'i bagëtisë;
Marrëne vrapn' e nxitojnë, derdhen në gjollë për kripë,
Dhëntë ndër sheshë ndër brigje, dhitë në shkëmb e në rripë.
Bariu plak krabën në dorë edhe urdhëron të rinjtë,

E ata gjithë punojnë, ngriturë më bres përquinjtë;
 Ca bëjnë vathën e shtrungën, ca ngrehin tëndën e stanë,
 Kush sjell gjeth e karthj' e shkarpa, sicilido ndih më nj'anë;
 Kush përvjel, kush qeth sheleknë, kush mjel dhitë, kush mjel dhëntë,
 Njëri merr ushqen këlyshnë, jatëri përgëzon qëntë.
 Stopani, bër'i zi sterrë, shikon bulmetn' e bekuar,
 Tunt, bën gjalpë, djathë, gjizë edhe punon pa përtuar;
 Udhëtar' e gjahëtorë, q'u bije udha ndër male,
 U ep mish, qumësht, kos, dhallë, ajkë, djathë, bukëvale...
 Kec'i mbeturë pa mëmë dhe i varfër' e i shkretë
 Mënt mëmënë, që ka mbetur pa bir e pa gas në jetë.
 Dëgjohet nga mez'i pyllit krism' e sëpatës s'druvarit,
 E sharrësë që bën lëndë, edhe fyell'i shterparit.
 Shterpari s'i qaset stanit, po nër pyje bijë ngrihet,
 Njëpër maja, nër bregore, rri, këndon a gdhënt, a shtrihet;
 S'i trembetë syri kurrë, vetëm ajy dit' e natë,
 Nga ujku e nga kusari s'ka frik', as nga lis'i gjatë,
 As nga shkëmbënjt' e nga pylli, as gogolëtë s'e hanë,
 Armëtë ka shok e vëlla, mëm' e motërë xhuranë;
 Miqt' e ti shqeratë janë, kecërit, dhitë, dhëntë,
 Cjeptë, ziletë, këmborët, deshtë e më tepër qëntë,
 Që s'flenë, po rrin' e ruajn bagëtinë dhe barinë,
 Kur e shohin, tundin bishtin dhe me gas të math i vinë;
 S'e hanë njerin' e mirë edhe mikun' e udhëtarë,
 Se i njohën; po të liknë, egërsirënë, kusarë.
 Vjen nata, e lë në tërrët, del hëna, i përhap dritën,
 Vjen mëngjesi, sbardhëllehet, lint' dielli, i bije ditën.

Yjtë, hëna, dielli, shënja, lindin e prapë perëndojnë,
Gjithë ç'levrijnë nër qiej, përpara syvet i shkojnë.
Mblidhen ret' e hapësira bënëtë e zezë sterrë,
Vetëtimat e gjëmimet nisin e shiu zë të bjerë;
Bariu vë gunën në kokë, zëshkën me herët të parë,
Ndes shkarpat sakaqëherë, e lisenë fyl, dhe bën zjarrë;
Fishëllen e thërret qentë sicilin me emër veçan,
Pa, kur derdhetë Baliku, ujkun' e zë edhe për lan,
Se bisha, që bije dëmnë, errësir' e mjergull kërkon,
Papo bariu shumë ahëre vë re dhe mba vesh e dëgjon,
Dhe sokëllin me zë të madh, tunden malet e shkëmbenjtë,
Gumzhitin pyjet' e veshur e oshëtijnë përrenjtë!
Është e lehtë dhi e stanit, që kullot gjethen e malit,
Dhe bijë fle majë shkëmbit e pi ujëthit e zallit;
Dhi e shtëpis' është e ploksthtë, fle në vath' e nënë strehë
E pi ujët e rrëkesë edhe shtrihetë në plehë;
Është e butëz' edhe qetë dhe e urtë si manare,
Nuk' është si malësorja, andaj i thonë bravare.
Në pshat, posa sbardhëllehet, sheh një plakëzë të gjorë,
Ngrihet, hap derën ngadale, e del me kusi në dorë,
Rri në derëzët të shtrungës, dhe djali duke dremitur
I nget bagëtin' e delen, i mjel plakëz' e drobitur.
Plaku lë shkopnë mënjanë e bën gardhin a zë shteknë,
Bariu vë tufën përpara, vasha përkëdhel sheleknë,
Nusja pshi e ndreq shtëpinë edhe bën bukën e gjellën,
I shoqi sheh kanë, lopën, viçnë, demnë, kalën, pelën,
Mushkën, që është e harbuar edhe bashkë me gomarë

Rrahënë të hedhin murë, të hanë bimën a barë.
 Një grua vete në krua, e jatëra zë të tuntnjë,
 Një sheh pulat, miskat, rosat, dhe tjatëra bën çtë muntnjë.
 Na hyjnë shumë në punë kafshëtë dhe bagëtija,
 Na i dha në këtë jetë shok' e ndihmës Perëndija.
 Të mos ishte gjë e gjallë, njeriu s'rronte dot në jetë,
 Do të vdiste nga uria, do t'ish lakuriq e shkretë;
 Gjë e gjallë na vesh, na mbath dhe na ushqen e na xbavit,
 Kur shtohet e vete mbarë; jetënë tën' e përsërit.
 Edhe dheu, që na ep drithë, sido ta kemi punuar,
 Nukë pjell mirë si duam, po s'ë patmë plehëruar.
 O shokëtë e njeriut, Zoti u shtoftë e u bekoftë!
 Dhe shpirti im mik përjetë, sindëkur ka qën' u qoftë.
 Kafshët, edhe bagëtinë, që u ka kaqë nevojë,
 Njeriu duhetë t'i shohë, t'i ketë kujdes, t'i dojë.
 Të mos t'i mundojmë kurrë, po si fëmijë t'i kemi,
 Eshtë mëkat edhe fjalë të ligë për to të themi.
 Dellëndyshe bukuroshe, që thua mijëra fjalë,
 Dhe të kënda vahn' e lumën, që vjen me vrap e me valë,
 A mos vjen nga Shqipëria? Eni vjen pej Çamërie
 Me këto milëra fjalë e me gluhë perëndie?
 Apo vjen nga Labëria, pra më duke kaqë trime,
 Edhe fjalëtë që thua më gëzojnë zëmrën time,
 Qështë thier, bërë posi një pasqirë,
 Duke këputur nga cmagu, që s'ë kanë vartur mirë,
 Apo vjen nga fushë Korçës, nga vënd'i mir' e i gjerë,
 Pej zembrësë Shqipërisë, që del gjithë bot' e ndjerë?

A më vjen pej Malësie, pej Skrapari, pej Dobreje,
Nga Vijosa, nga Devolli, pej Vlor' e pej Myzeqeje?
Të munjam të fluturonja e të kishnjam krahë si ti,
Me gas të math do t'i vinjam Shqipërisë brënda në gji!
Për me marrë drejt Shkumbinë edh' Elbasan' e Tiranën,
E me ardh ke ti, o Shkodrë, të shof Drinin e Bujanën,
Kostur, Përlep, Fëllërinë, Dibrë, Ipek e Jakovën,
Mat' e Ysqyp e Prështinë dhe Mirëdit' e Tetovën;
Krojënë e Skënderbegut, q'i ka pas dhan ner Shqypnisë,
Tue bam me trimni luftë, e më munt mren e Tyrqisë.
Durrës, o qytet i bukur, që je kërthiz' e mëmëdheut!
Edhe ti Leshi me emrë, që ke eshtrat e Skënderbeut!
Burrat tuaj aqë trima do ta lenë vall' Ylqinë
Edhe gjithë shqipëtarët ta mbanjë armiku ynë?
Nukë më ngjan e s'ë besonj, kam te zoti shumë shpresë,
Shqipëria këtej-tutje kshu po nukë do të mbesë.
Dua të dal majë malit, të shoh gjithë Arbërinë,
Vëllezërit shqipëtarë, që venë në pun' e vinë,
Burrat trima me besë dhe shpirtmir' e punëtorë,
Dhe fushatë gjithë lule e malet me dëborë.
O fushazetë pëllore, që m'ushqeni Shqipërinë,
Do të këndoj bukurinë tuaj edhe bujqësinë.
Ti perndi e ligjërisë, që rri në malt të Tomorit,
Unju posht' e më ndih pakë, o motra imë të gjorit!
Më ke leshrat të florinjta e të ergjëndtë krahlorë,
Ball' e gush' e faqe llërë dhe këmb' e duar dëborë;
Sikundër do malësorët dhe pyjet e bagëtinë,

Duaj edhe fusharakët dhe arat' e bujqësinë,
 Edhe ti, o mëmëz' e dheut, q'i fale dheut aq' uratë,
 Sa pjell mijëra të mira e kurrë s'mbetetë thatë,
 I dhe lulë bar e gjethe, bim' e drith' e pem' e drurë,
 Mlodhe gjithë bukuritë edhe kanisk ia ke prurë.
 Të keqen, o symëshqerë, shikomë një herë në syt!
 Si lulet' e si bilbili edhe unë jam djali yt
 Gjithë këto farë lulesh e këtë të bukur erë,
 Këtë mblerim, këto gjyrë vallë nga ç'vent'i kesh nxjerrë!
 O sa e madhe bukuri! As më thua ku e more!
 O bukuroshe, t'u bëfsha, ngaha gjiri yt e nxore?
 Apo me dorët të bukur e more nga gjir'i Zotit,
 Nga qielli, nga parajsa, nga prehër' e plotë i motit?
 Kudo shkel këmbëza jote, gëzohet vendi e mbleron,
 Tekdo heth sythit e qeshur, bukuri' atje lulëzon!
 Ti zbukuron faqen' e dheut, ti do e ushqen njerinë,
 Më të gjallë, dhe pas vdekjes e pret duke hapur gjinë!
 Vjen dimëri, t'i than lulet, ti me një frym' i ngjall prapë,
 Napënë q'u heth përsiprë, ua heq me ver' e me vapë.
 Bujkun e xgjuan me natë edhe vë përpara qetë,
 Nisetë pa zbardhëllyer për punëzët të vërtetë;
 Mer pluarin e parmëndën, zgjedhën, tevlknë, hostenë,
 Kafshën, farën, shoknë, bukën, trajstënë, lakrorë, qenë...
 Shërbëtor'i mëmës' së dheut, që ka zëmrënë plot shpresë,
 Del kur hapet trëndafili dhe bari 'shtë gjithë vesë;
 I falet Zotit t'vërtetë dhe zihet nga pun' e mbarë,
 Zëmërzën e ka të bardhë dhe të qruar e të larë.

Pa lodhur e pa këputur, pa djersë e pa mundime,
Njeriu i gJORë në jetë nukë gjen dot as thërrime,
Si të punosh dit' e natë e të bësh ç'duhënë gjithë,
Ahere kërko nga Zoti të t'apë bukëz' e drithë.
Njeri, puno, mos psho kurrë dhe lark nga makutërija,
Zëmërnë kije të gjerë, mos ki keq, pa t'ep Perndija.
Puna ka duk e uratë, Zot'i math e ka bekuar,
Njerinë mi faqet të dheut e dërgoi për të punuar.
Ver' o e bukura verë, që na vjen nga i madhi Zot
Me mirësi, me bukuri, me gas të math, me duar plot,
Sindëkur çel trëndafilë, e i fal bilbilit zënë,
Ashtu na bije nga qielli një gas në zëmërt tënë.
Zot'i e i vërtetë për të ushqyer njerinë,
Për të zbukuruar dhenë, për të shtuar mirësinë,
I dha zjarr e flakë diellit, i fali dhe shinë resë,
Bëri dimërin e verën dhe zemrës san' i dha shpresë.
Për të arriturë rrushnë ç'ka punuar Perëndija,
Qielli, dheu, dielli, shiu, njeriu, tërë gjithësija!
Sështë çudi pse na dëfren ver' e bukur zemrën tënë;
Ç'ka punuar Perëndija edhe njeriu, sa e bënë!
Ju shokë, kur pini verën, mos dehi, mos zëmërohi,
Mos u zihni, mos u shani, mos lëvdohi, mos qërtohi,
Se përçmoni Perëndinë, q'i ka falur hardhisë rrush,
Edhe kërkon dashurinë e ndodhet pshetazi ndaj jush;
Po gëzohi, prehi, qeshni, duhi, xbaviti, dëfreni,
Flisni fjalë të pëlqyer, loni, këndon, kërceni,
Bëjeni zemrën të gjerë edhe shtoni dashurinë,

Mirësinë, njerëzinë dhe besën e miqësinë,
 Se në breng' e në të keqe, në punë e në të pirë,
 Mirretë vesh njeriu i lik, njihetë njeriu i mirë.
 A e shihni gjithësinë, yjtë, Diellinë, Hënën, Dhenë,
 erën, retë, kohën, Kashtën' e Kuntërit, Shënjën,
 Si janë përveshur gjithë edhe lëçijn' e punojnë,
 Njëri-tjatërit i ndihin, ashtu punën e mbarojnë.
 Në mest të këti rrëmeti, të punëtorëve shumë,
 Njeriu duhet të lëçinjë, apo të bjerë në gjumë?
 Mundohetë punëtori, po në zemërzët të qetë
 Sa gas të math ndjen, kur njëra që hoth, i pjell dymbëdhjetë!
 Kur e sheh kallin' e plotë të kërrusurë nga barra,
 Dhe parajsën e vërtetë të tfaqurë nëpër ara,
 Kur heth lëmën e mbleth toknë, ndan bykn' e kashtën mënjanë,
 U heth kuajve e qevet, që janë lodhur, të hanë,
 Kur e përmbush plot shtëpinë me drith' e me gjë të gjallë,
 Shtrohet me uri në bukë e ha me djersë në ballë.
 Sheh pjergullnë, manë, fiknë, thanënë, arrën, ullinë,
 Mollën, dardhën, pjeshkën, shegën, vadhënë, ftuan, qershinë,
 Kumbullatë, zerdelinë, ngarkuar me pemë gjithë,
 Oborrë plot gjë të gjallë, shtëpinë mbushur me drithë,
 Dhe zëmëra i gëzohet, pa i faletë Perëndisë,
 Që çpërblen punën e djersën e mundimn' e njerëzisë.
 Qysh rroit mblet' e uruar dhe ven' e vin e lëçijnë,
 Ca huallinë ndërtojnë, ca nëpër lule shëndijnë.
 O çpunë me mënt punojnë, sa bukur e bëjn' e mirë!
 N'apin dyllëtë, qep dritë, dhe mjaltë fjesht' ëmbëlsirë.

Dhe punëtorët' e mirë m'atë mëndyrë punojnë,
Edhe gjithë njerëzija me mundimt t'atyre shkojnë;
Njëri mih, jatëri lëron, njëri mbjell, jatëri prashit,
Kush t'harr, kush korr, kush mbledh duaj, kush shin, kush sharton, kush krasit,
Një bën pluar' e sëpatën, një parmendën, një shtëpinë,
Një pret e qep, një merr e ep, një mbath, një shikon mullinë,
Çdo njeri një farë pune bën në mest të shoqërisë,
Kjo është' udh' e Perëndisë, ky ë nom i gjithësisë.
Edh' ajo miza përdhese, ç'i duhetë për të ngrënë,
Eshtë rrahur e përpjekur e me kohëz' e ka vënë.
Ka një punë të punonjë si çdo gjë qështë në jetë,
Kshu e ka thënë me kohë Zot'i math e i vërtetë.
Bujku mundohet në verë, po në dimër rri e prëhet,
Sheh shtëpizënë më kamje, edhe zëmëra i bëhet,
Gratë të gjitha punojnë n'avlëmënt e në të tjera,
Edhe jashtë fryn e bije, por kur na trokëllin dera:
Eshtë n'udhëtar i gjorë, që ka mbetur në dëborë,
I kanë ngrirë të mjerit vesh' e goj, e këmb' e dorë;
Ngrihet i zot'i shtëpisë edhe të huajthin e merr,
E vë në kryet të vatrës me njerëzi, me të math nder,
Posa e shohënë që vjen, i ngrihen gjithë fëmija,
Se të huajnë më derë na e dërgon Perëndia,
Pa i bëjnë zjarr e ngrohet edhe mbajnë me të mirë,
I sjellin shtresë të flerë edhe të ngrën' e të pirë.
Kështu të huajt' e miqtë njeriu qështë i uruar
I pret me krahëror hapur e i përcjell të gëzuar.
Në verë që çelen lulet, qielli ndrin si pasqyrë,

Sbukurohetë faqë dheut e merr mijëra fytyrë;
 Pa ngjallenë më çdo lule, më çdo bar e më çdo fletë
 Gjëra të gjalla me mijë, rroitin nga dheu si mbletë.
 Shpest' e mizatë këndojnë e kuajtë hingëllijnë,
 Lulet' e bukura m'ëre si ar e si flori ndrijnë,
 Bujku nget pëndën e lëron, mbjell a bën gati ugarë,
 Kalorësi i shkon njetë dhe i thotë - puna mbarë
 Papo merr anën e lumit me zëmërë të gëzuar,
 Këndon, fishëllen e vete ngadalë, duke mejtuar;
 Vë re lumën e kulluar, që ikën me ligjërime,
 E ndër ment të ti i bije ca tëmbla shumë mejtime.
 Vashazëtë bukuroshe, posi shqerratë manare,
 Si kapërollet e malit, si thëllëzatë mitare,
 Venë të lajnë në lumë gjithë tok duke kënduar,
 Me gas në sy e në buzë e me lulezë nër duar;
 Përveshin llërët' e bardha dhe të majmë të perndijta,
 Pulpazëtë bukuroshe e këmbëzët' e kërthijta.
 Dellëndyshja që fluturon e ndehetë përmi lumë,
 U afrohetë si mike e u thotë fjalë shumë,
 Dhe mëshqer' e përkëdhelur vjen në lumë të pij' ujë,
 A të prëhetë në hije, a të bënë gjë rrëmujë.
 Bari, bima vatur më bres e bujku shumë' i gëzuar,
 Si bariu kur merr kërthinë edhë përkëdhel ndër duar.
 Bilbili ia thotë bukur, lumi vete gjithë valë,
 Ep erën e Perëndisë trëndafili palë-palë.
 Veç një vashëz' e mjerë qan të motrënë, që ka lënë,
 O! është mbuluar në dhe vashëza fytyrëhënë!

Mëma dhe motëra mbetur në zi e në vaj të shumë,
Dhe shqerra manarez' e saj, e përzieshmez' e për lumë!
Të këput shpirtinë plaka, kur zë dhe nëmëron e qan,
Ah, i ziu njeri në jetë sa heq e sa duron e mban!
Vashën vërtet e mbuluan, po shpirt'i saj në qiej shkoi,
Hapi krahëthit e lehtë, në hapësirat fluturoi;
Bukuri e saj u përzje me bukurizët të prillit,
Me fjalëzët të bilbilit, me erët të trëndafilit,
Gjësendi s' humbetë kurrë e gjë s' vdes me të vërtetë,
Mase ndryshohenë pakë, po janë në këtë jetë;
As shtohet, as pakësohet, as prishetë gjithësija,
Vdesën e ngjallenë prapë si gjith' edhe njerëzija.
Këtu janë gjithë ç' janë e gjithë ç' gjë munt të jetë,
Engjëllitë, Perënditë dhe ajy Zot'i vërtetë!
Se një trup e një shpirt është gjithësia, që s' ka anë,
Të gjallë edhe të vdekur gjithë brënda në të janë.
Perëndija njerin' e parë e mori prej dore vetë,
E zbriti mi faqet e dheut, q' ish me lulez' e fletë,
Më të drejtënë të themi, mbi faqet të dheut e ngriti,
E bëri të zotthin' e dheut edhe kështu e porsiti:
Nga kjo baltë të kam bërë, rri këtu, më paç uratë,
Mos u loth e mos psho kurrë, po përpiku dit' e natë,
Sheh si punon gjithësija? Ashtu të punosh edhe ti,
Të mos rrish kurrë pa punë e të vësh duartë në gjë.
Mos u bëj i lik e i keq, i paudh' e i pabesë,
I rrem, i ndyrë, i dëmshim, i rënduar e pa shpresë,
Mërgohu nga të këqijat, pej çdo farë ligësi,

Pej nakari, pej lakmimi, pej vjedhjeje, pej marrëzije,
 Mos vra, mos merr tek s'ke vënë, edhe ki nom dashurinë,
 Bes' e fe ki urtësinë, të drejtënë, mirësinë.
 Në bëfsh mirë, liksht s'gjen kurrë, po, në bëfsh liksht, mos prit mirë,
 Ki dëshirë për të mirë dhe në zemërë mëshirë,
 Ji i but', i urt', i vyer e mos u bëj kurrë makut,
 I egër e i mërziur dh'i mahnitur si madut,
 Mos ju afro dhëlpërisë, po së drejtësë iu nis pas;
 Në dëgjofsh fjalët' e mija, do të jesh gjithënjë në gas.
 Nga gjithë ç'pat gjithësia, të kam dhënë dhe ty pjesë,
 Në u bëfsh si them, i mirë, emr'i math do të të mbesë.
 Të kam dhënë mënt të mësosh, të vërtetën me të ta shohç,
 Dhe zëmër' e vetëdijë, të mir' e të drejtën ta njohç,
 Do të të lë dhe nevojën, udhën të të tregonjë,
 Të të ndihnjë më çdo punë, të të psonj' e të të zgjonjë.
 Gjithë të mirat që janë, këtu në dhet i kam mbuluar,
 Po gjësendi në shesh s'nxjerr dot pa dirsur e pa munduar;
 I gjen të gjitha me kohë, po rrëmo thell' e më thellë,
 C'do gjë që të duhet, kërkoje, barku i ti do ta pjellë.
 Sa gjërërazë të vlera do të gjesh ti këtu brenda,
 Edhe përsipërë soje, e sa do të t'i ket ënda!
 Me fuqit që të kam dhënë, them që të vinjë një ditë
 Të marrç udhën e së mirës e të gjesh të madhe dritë,
 Të marrç vesh dalengadalë sa punëra që kam bërë,
 Diell, hënë, yj, dhe, qiej e gjithësinë të tërë!
 Po që u bëre i urtë, mua më ke afër teje,
 Ndryshe, qofsh i mallëkuar edhe mërguar prej meje!

Të parit tënë perndia këto fjalë vetëm i tha,
I fali gjithë të mirat, i dha uratën dhe e la.
Det i p'an'i mirësisë, qëmrin tënd s'ë zë dot ngoje,
Qysh e ngrehe gjithësinë pa lënë farë nevoje!
Fali njeriut urtësinë, mirësinë, njerëzinë,
Butësinë, miqësinë, dashuri, vëllazërinë;
Epu sheshevet lul' e bar dhe pyjevet gjeth e fletë,
Resë shi, aravet bimë e mos lerë gjë të metë,
Fali erë trëndelinës, manushaqes, trëndafil, it,
Kalliut bukë, mizës pjesë, zogut ngrënie, zë bilbilit,
E drurëvet epu pemë dhe uratë bagëtisë,
Dërgo dhëmbj' e kujdes për to në zëmërt të njerëzisë;
Epi pjergulls' e vështit rrush dhe vozësë fali verë,
Mos e lerë pa të kurrë, kurrë thatë mos e lerë;
Fali diellit flak e zjarr dhe hënës e yjet dritë,
Edhe detit uj' e kripë, gjithësisë jet e ditë.
Yjtë le të vinë rrotull dhe njerëzit të punojnë,
Të dëfrejn' e të gëzohen dhe si vëllezër të shkojnë.
Tregomu dhe shqipëtarët udhën e punës së mbarë,
Bashkomi, bëmi vëllezër edhe fjeshtë shqipëtarë,
Falmi, falmi Shqipërisë ditën e bardh' e lirisë,
Udhën e vëllazërisë, vahn' e gjithë mirësisë.
Nxirr të vërtetën në shesht, paskëtaj të mbretëronjë,
Errësira të përndahet, gënjesh të pushonjë.

SHËNIME PËR AUTORIN

Naim Frashëri lindi më 25 maj 1846 në Frashër të Përmetit dhe vdiq më 20 tetor 1900 në lagjen Erenqoj të Stambollit, ku edhe u varros. Rridhte nga dega e Dakollarëve ose e Dulellarëve e Familjes Frashëri. Eshtrat e tij janë sjellë në Shqipëri. Ishte poeti më i madh i rilindjes kombëtare shqiptare, atdhetar, mendimtar dhe veprimtar i shquar i arsimit e i kulturës shqiptare.

Jeta

Në vendlindje bëri mësimet fillore dhe nisi të mësonte persishten pranë teqesë bektashiane. Më 1865 familja u shpërngul në Janinë, ku bashkë me vëllanë më të vogël Samiun, mbaroi gjimnazin grek “Zosimea” (1869).

Me vonë punoi pak muaj në Stamboll, si nëpunës i vogël në zyrën e shtypit (1870), po iu shfaq tuberkulozi dhe u kthye në vendlindje për klimë të mirë. Në fillim ishte nëpunës të dhjetash në Berat e më pas i doganës në Sarandë (1872-1877). Në këtë periudhë Naim Frashëri bëri prova të vjershërimit shqip, nën ndikimin e bejtexhinjve e u dha pas vjershërimit persisht, me sukses, duke botuar më vonë edhe një përmbledhje lirikash *Tejhyjlat* (Ëndërrimet, 1885). Nën ndikimin e ngjarjeve historike, sidomos të Lidhjes Shqiptare të Prizrenit, njëri nga

udhëheqësit e së cilës ishte Abdyli, vëllai i tij më i madh, dhe të veprimtarisë kulturore patriotike të Shoqërisë së Stambollit, në krye të së cilës ishte Samiu, Naim Frashëri braktisi vjershërimin persisht dhe iu kushtua letërsisë shqiptare. Poema e tij e parë e re ishte Shqipëria (1880, botuar më 1897), që entuziazmoi patriotët shqiptarë. Në Stamboll Naim Frashëri ka qenë ndër botuesit kryesorë të revistës “Drita”, më pas “Dituria” (1884-1885), ku u botuan shumë vjersha të tij, proza e vargje për shkollat e para shqipe që do të hapeshin, disa shqipërime të shkrimtarit. Ai shërbente si anëtar i Komisionit të Botimeve pranë Ministrisë së Arsimit, më pas si kryetar.

Krijimtaria

Më 1886 Naim Frashëri botoi poemën e tij të famshme Bagëti e Bujqësi, atë greqisht Dëshira e vërtetë e shqiptarëve (O alithis pothos ton Albanon) dhe katër libra për shkollat: “Vjersha për mësonjtoret e para”, “E këndimit të çunavet këndonjëtojeja”, (në dy vëllime, me poezi, lexime të ndryshme, njohuri të para shkencore humanitare), si dhe një “Histori të përgjithshme”. Më 1888 vijoi me “Dituritë” (ribotuar më 1895 me titullin “Gjithësia”, - shkenca të natyrës). Më 1890 doli përmbledhja e lirikave Lulet e verës, pastaj “Mësimet” (proza patriotike dhe të moralit) dhe Fjala flutarake (vjersha) më 1894, së fundi më 1898 poema e madhe epike Historia e Skënderbeut dhe poema fetare Qerbelaja etj.

Naim Frashëri u shqua për lirikën e tij patriotike me temë aktuale (vjershat “Gjuha shqipe”, “Korçës” 1887, etj.), u këndoi me pasion të rrallë mallit dhe bukurive të atdheut (“Bagëti e bujqësia”) dhe bëri thirrje të fuqishme për çlirimin e tij (krijime të ndryshme, “Dëshira e vër-

tetë e shqiptarëve”), si dhe për begatimin e vendit dhe një të ardhme demokratike të tij. Ai i këndoi natyrës, dashurisë (poema “Bukuria”, një ndër kryesoret e tij, 1890), miqësisë, jetës intime (me brengën për të afërmit që bori). Poema “Historia e Skënderbeut” që një kurorëzim i veprës së tij, “testamenti i tij politik e poetik”, me grishje të hapëta për çlirim nga Turqia është shkruar sipas traditës së madhe barletiane. Në poemat epike ai u ndikua nga historitë e vjershëruara të Lindjes dhe nga bejtexhinjtë frashëriotë, po duke iu kundërvënë këtyre me shqipen e kulluar apo me shkarkirnin e dogmës fetare (në “Qerbelaja” dhe në veprat e tjera, që i hartoi për afrimin e elementit besimtar në lëvizjen kombëtare).

Naim Frashëri u shqua edhe për poezinë meditative, nisi në shqipet poezinë filozofike (vjersha “Perëndia” 1890). Shkroi dhe proza për të vegjlit dhe bëri disa përshtatje mjeshtërore fabulash të La Fontenit. Botëkuptimi i Naimit ishte në thelb panteist e idealist. Me admirimin e madh që kishte për racionalizimin e Dekartit dhe si pasues i shquar i iluministëve francezë Volter, Ruso, etj., me besimin e plotë në shkencat dhe në rolin e tyre revolucionar në shoqëri (pranimi i teorisë Kant-Laplas dhe i darvinizmit, që i propagandoi me guxim të madh për kohën), me demokratizimin e tij dhe antimonarkizmin, besimin në aftësitë e pashtershme të popullit të vet për të qëndruar, për t’u çliruar, për të vajtur përpara me hov, Naim Frashëri u bë një veprimtar revolucionar në tërë fushat, si shkrimtar, njeri i mendimit, njeri politik. E gjithë veprimtaria e tij letrare dhe kulturore ishte e lidhur ngushtë me çlirimin dhe përparimin e vendit, me çlirimin shpirtëror dhe ndriçimin e masave të popullit. Ai kishte besim të plotë në aftësinë e mendjes për të njohur realitetin e për të vënë në shërbim të njeriut

njohjen e ligjeve të botës. Kërkonte arsimim për të gjithë, emancipimin e gruas, qeverisjen demokratike, të vendit (një “demokraci prej pleqet”, pra të një ngjyre shqiptare), ngrinte lart vetitë e karakterit të shqiptarëve (besën, trimërinë, bujarinë), traditat kombëtare që nga lashtësia pelazgjike. Bënte thirrje për miqësi me fqinjët në kushtet e respektit reciprok, shpallte dashurinë në gjithë popujt e racat, ngrihej me forcë kundër Megali Idesë e pansllavizmit, duke admiruar vetitë dhe kulturën e popujve të tjerë (poezinë përparimtare lindore, atë greke, latine, rilindjen evropiane, romantizmin evropian, prej të cilave dhe u ndikua).

Naim Frashëri luajti, përkrah Samiut e pas Kristoforidhit, një rol themelor për shqipen e re letrare, të cilën e shkroi me një pasuri të veçantë fjalori e sidomos frazeologjike, duke u mbështetur kryesisht në gjuhën e popullit, e shkroi të pastër dhe bëri një punë të dukshme për pasurimin e saj, duke e ngritur atë në lartësinë e një gjuhe arti të zhvilluar dhe kulture.

Ndikimi i Naim Frashëri, me gjallje të shkrimtarit dhe pas vdekjes, jo vetëm te shkrimtarët shqiptarë të kohës, por edhe të periudhës së mëvonshme, ishte i madh. Pas Çlirimit u vunë në pah dhe u çmuan gjerësisht meritat dhe vlerat e punës dhe të krijimtarisë së tij, përmes studimesh të ndryshme. Ribotimet e veprave të tij janë të shumta; përveç tyre janë bërë edhe disa botime kritike shkencore të veprave të Naimit. Emrin e Naim Frashërit e mbajnë shkolla dhe institucione të ndryshme. Për merita kulturore në Shqipërinë jepet urdhri që mban emrin e poetit kombëtar.

Tituj të veprave

Tejhyjylat (Ëndërrimet, 1885)

Shqipëria (1880, botuar më 1897)

Bagëti e Bujqësi [1], 1886

Dëshira e vërtetë e shqiptarëve (O alithis pothos ton Albanon)

Vjersha për mësonjtoret e para

E këndimit të çunavet këndonjëtoresa, (në dy vëllime, me poezi, lexime të ndryshme, njohuri të para shkencore humanitare)

Histori të përgjithshme

Lulet e verës, 1890

Mësimet, (proza patriotike dhe të moralit)

Fjala fluturake, (vjersha) 1894

Historia e Skënderbeut, (poemë epike) 1898

Qerbelaja (poemë fetare)

Perëndia, 1890

Fjalët e Qiririt (publikuar për herë të parë në numrin e parë të rrevistë “Drita”)

ISBN 978-9951-641-03-6

9 789951 641036 >